χάρτης, 65

ηλεκτρονικό περιοδικό

ΜΑΪΟΣ 2024

Αρμονική ενότητα αντιθέτων

ΧΑΡΤΗΣ 65 {ΜΑΪΟΣ 2024}

{Βιβλία} Κείμενα

του **Στάθη Κουτσούνη**

{10 λεπτά}

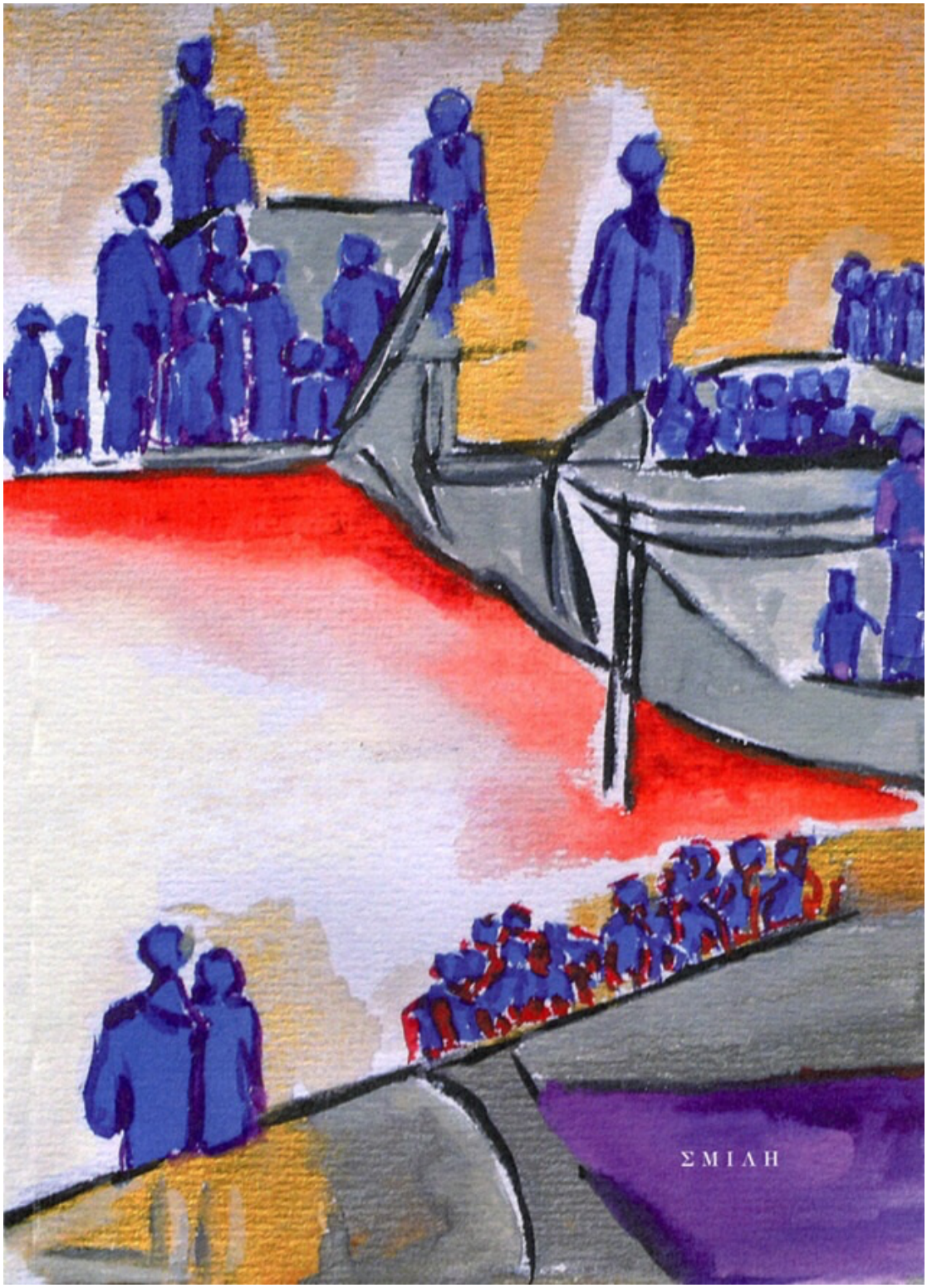

«Ο πίνακας του Νίκου Οικονομίδη στο εξώφυλλο δένει αρμονικά με το περιεχόμενο των ποιημάτων...»

Γιάννης Στρούμπας, «Περίμετρος», Σμίλη 2023

Ο Γιάννης Στρούμπας είναι ένας δόκιμος ποιητής, ο οποίος παράλληλα ασχολείται εξίσου σοβαρά με την κριτική, το δοκίμιο και τη μελέτη της λογοτεχνίας. Τακτικός συνεργάτης των έντυπων λογοτεχνικών περιοδικών *Τα Ποιητικά* και *Θευθ* και του ηλεκτρονικού *Ο Αναγνώστης*, καθώς και ευκαιριακά συνεργαζόμενος με πολλά άλλα, με τέσσερις ποιητικές συλλογές στο ενεργητικό του, δύο τόμους δοκιμίων, δύο ανθολογίες και μία μελέτη, αλλά και συμμετοχή σε πολλά συλλογικά έργα, καθίσταται ενεργός και διακριτός στα λογοτεχνικά τεκταινόμενα της εποχής μας. Είναι ποιητής της περιφέρειας, καθότι κατάγεται από την Κομοτηνή, στην οποία και ζει ανελλιπώς, μακριά από το πολύβουο άστυ.

Ο ποιητής πρωτοεξέδωσε το 2006 την ποιητική συλλογή *Τ' αναγκαία προς το τ-ζην (ποιητικές γ-ραφές)*. Ακολούθησαν οι *Λεπρές ισορροπίες*, 2010, το *Γραφείον ενικού τουρισμού*, 2016, και η *Περίμετρος*, 2023. Τέσσερις λοιπόν ποιητικές συλλογές σε διάστημα 17 χρόνων κατατάσσουν τον ποιητή στους ολιγογράφους.

Οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους οικοδομείται η ποιητική του Στρούμπα, σε όλες τις συλλογές του αλλά εμφανέστερα στις τρεις πρώτες, είναι η ειρωνεία, ο σαρκασμός και ο αυτοσαρκασμός, το ευφυολόγημα που οδηγεί σ' ένα ιδιότυπο ποιητικό χιούμορ, αλλά και μια πολιτικοκοινωνικών αποχρώσεων διάσταση στη γραφή του. Όλα αυτά καθιστούν τα ποιήματα του Στρούμπα απολαυστικά. Επιπλέον, η ποίησή του είναι ιδιαίτερη και διαθέτει ενότητα, τόλμη και ουσία. Ο δημιουργός από το πρώτο του ήδη βιβλίο άρχισε με αξιοπρόσεκτες αξιώσεις και συνεχίζει με την ίδια βαρύτητα να κατακτά και να εδραιώνει συν τω χρόνω το προσωπικό του ύφος.

Η νέα ποιητική συλλογή του, η *Περίμετρος*, με τίτλο εύγλωττο και συνειρμικό, όπως προκύπτει από την ανάγνωση του βιβλίου, προβάλλει νέα δεδομένα στην ποίηση και την ποιητική του ανήσυχου δημιουργού.

Ξεκινώντας από τον τίτλο και διαβάζοντας το σύνολο των ποιημάτων, προβληματιζόμαστε γύρω από την έννοια της περιμέτρου σε σχέση με το περιεχόμενο του βιβλίου. Τι είναι όμως η περίμετρος; Η κλειστή, νοητή γραμμή που αποτελεί όριο περιφερειακά ενός επίπεδου ή ενός καμπύλου σχήματος ή ενός χώρου γενικώς. Άρα ο ποιητής επιθυμεί να οριοθετήσει έναν χώρο. Ποιος είναι όμως αυτός ο χώρος; Θεωρώ ότι η συλλογιστική του ποιητή χτίζεται συνολικά εν είδει σχήματος κύκλου ανάμεσα σε δύο «φωλιές», τη «Μυρμηγκοφωλιά», πρώτο ποίημα, και τη «Σφηκοφωλιά», τελευταίο ποίημα της συλλογής. Μάλιστα, κατά την εκτίμηση μου και τη δική μου οπτική για το βιβλίο, η όλη προβληματική εδράζεται στη ρήση του Ηράκλειτου: «ὁδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὠυτή» («Ο ανήφορος και ο κατήφορος είναι ο ίδιος δρόμος»). Στη συγκεκριμένη ηρακλείτεια ρήση εκφράζεται η αντίληψη για τη βαθύτερη ενότητα των αντιθέτων. Έχω την πεποίθηση ότι ο Στρούμπας, εκκινώντας από τον Ηράκλειτο, βλέπει κι εκείνος τον ανήφορο και τον κατήφορο, τον πάνω και τον κάτω κόσμο, τη ζωή και τον θάνατο σαν μια αρμονική ενότητα. Για να αντιδιαστείλει τα αντίθετα αξιοποιεί το μετρό, που χρησιμοποιείται για μαζική μεταφορά και κινείται ως επί το πλείστον σε στοές που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Και βεβαίως όλα αυτά, καθώς γίνονται αντιληπτά ως ενότητα, οριοθετούνται μέσα στην ίδια περίμετρο,

που δίνει τον τίτλο στη συλλογή. Από την άλλη, η περίμετρος λειτουργεί περιοριστικά και ασφυκτικά, αφού σε φυλακίζει στα όριά της, δυσκολεύοντας την απόδραση: «Από παντού πώς έκλεισαν/ σε μέγγενη περίμετρο/ την κάθε μου απόδραση;/ Περί μετρό και κάθε κακής έξεως,/ κολοκυθόπιτα.»

Η *Περίμετρος* αποτελείται από δύο ενότητες, «Προς αποβάθρες» και «Προς καταβόθρες», και βασίζεται σε ένα καλοστημένο σύστημα συνειρμών. Το πρώτο και το τελευταίο ποίημα της συλλογής, δύο ποιήματα κομβικά για το βιβλίο, αναφέρονται σε μια μυρμηγκοφωλιά το πρώτο και σε μια σφηκοφωλιά το τελευταίο, παρουσιάζοντας αναλογίες. Και τα δύο ποιήματα ξεκινούν με ερωτήματα: «Τι κρύβει μέσα της/ μια μυρμηγκοφωλιά;/ Τι ζει και πώς/ στο πολυδαίδαλο σκοτάδι;», στο πρώτο, και «Τι έξω διαλαλεί/ μία σφηκοφωλιά;/ Σε ποιο ύψος αίρεται και πώς/ σε βάθη σκοτεινά συνωμοτώντας;», στο τελευταίο. Και οι δυο φωλιές είναι σκοτεινές, απρόσιτες και αόρατες έξωθεν στο εσωτερικό τους. Στην πρώτη όμως ο ποιητής, στεκόταν ως «μικρός» μπροστά της δίχως φόβο, ενώ η άλλη τον τρόμαζε ως «παιδί», μέχρι που «Έμαθα όμως με τα χρόνια/ να μπαίνω αδέλφι με τις σφήκες/ στη φωλιά τους/ Πετώντας/ στις κατακόμβες τους να εισέρχομαι/ να επενδύω στην αδράνεια ή, το πολύ,/ στων μελισσών τον έτοιμο τον μόχθο/ Κι έπειτα/ να ζωγραφίζω αστραφτερά/ από της γης τα έγκατα/ την πιο γλοιώδη λάσπη.» Ώσπου σε μια αντιδιαστολή του χρόνου, παρελθόντος-παρόντος, τα δύο ποιήματα κλείνουν με τον ίδιο δίστιχο: «Τώρα πια ξέρω/ Υπάρχει κι άλλος τρόπος.» Νομίζω ότι, συνειρμικά, την ενότητα των αντιθέτων θέλει να δείξει και την αρμονική συνύπαρξή τους.

Έτσι λοιπόν, το φως και το σκοτάδι, ο ουρανός και τα έγκατα της γης, η ζωή και ο θάνατος εντέλει βρίσκονται σε θαυμαστή ενότητα, δεμένα άρρηκτα μεταξύ τους, και προβάλλονται σαν σε θεατρική σκηνή με αυλαία που δεν πέφτει, άρα είναι όλα φανερά, ακόμη και τα υπόγεια, όπως κατατίθενται σε ένα επίσης κομβικό ποίημα, με τίτλο «Είναι σκηνή»: «Οι αποβάθρες τούτες δω/ δεν είναι αποβάθρες./ Είναι σκηνή θεατρική/ μ' υπόγειες παραστάσεις./ Μονόπρακτα αλλεπάλληλα/ στα βάθη ανεβαίνουν/ πιστή αναπαράσταση/ ηρώων που κατεβαίνουν.// …// Οι αποβάθρες τούτες δω/ δεν είναι αποβάθρες./ Είναι σκηνή θεατρική./ Μ' αυλαία που δεν πέφτει.»

Οι σκάλες που υπηρετούν την κάθοδο *σ' ανήλιαγα επίπεδα* προκαλώντας τρόμο, η σύγχυση των αισθημάτων και της ύλης («έγνοιες/ ζυμώσεις/ πάθη/ απωθημένα/ απομόνωση/ περίσκεψη/ ενδοσκόπηση// και// σακούλες/ σακούλες/ ύλη/ φίρμες/ επωνυμία/ ευμάρεια/ εξωστρέφεια»), ο πανικός της επανακατάβασης, η φρικτή ανησυχία πριν το τελικό ταξίδι, *το φως* που *βουλιάζει στις στοές*, οι διάφορες εφιαλτικές εικόνες, όπως ο εφιάλτης του φθινοπώρου χωρίς πεσμένα φύλλα («Λειψό μουντό φθινόπωρο/ Δίχως πεσμένο φύλλο/ Να λιπάνει την ψυχή/ Με κίτρινο/ Με κόκκινο/ Με ένα κάποιο χρώμα»), οι αγωνιώδεις περιγραφές του κάτω κόσμου («Το κάτω σκότος καθαρό/ οπλισμένος αστακός») και του θανάτου που καιροφυλακτεί («Έξοδος κινδύνου./ Απαγορεύεται η είσοδος/ εις τους μη έχοντας ειδική άδεια.// Άλλο πάλι και τούτο!/ Ρητά ν' απαγορεύεται/ η είσοδος στην Έξοδο!»), η αντιπαραβολή του επίγειου με το υπόγειο (βλ. το ποίημα «Δελτίο επίγειου καιρού»), η ταχύτατη παρέλευση του χρόνου και του βίου («Στο φως τα πάντα ακινητούν./ Στον πάτο οι δίοδοι ανοιχτές»), οι ενοχές («Αν τα σκέλια σφίγγω// είναι που/ πάντοτε σηκώνω/ των ενοχών μου/ τα εκατόν είκοσι κιλά/ για όλου του κόσμου/ τα δεινά»), ακόμη και οι πολιτικοκοινωνικές αναφορές και υποδηλώσεις («Εκείνη, ωστόσο, ως Δημοκρατία,/ έστω και μικροαστική,/ δεν θα εγκλωβιζότανε ποτέ σε αδιέξοδα./ Ήξερε πώς τους δακτυλίους να υποσκάπτει,/ γνώριζε πώς να κάνει ριφιφί,/ πώς από κλέφτες πίσω να ξεκλέβει τη ζωή της,/ διανοίγοντας τα υπό-

γεια τα τούνελ του μετρό») είναι πινελιές που αναδεικνύουν την ατμόσφαιρα και το κλίμα που κυριαρχούν στο βιβλίο.

Όλα τα ποιήματα της συλλογής κινούνται σε υψηλό επίπεδο, αλλά στα τρία κομβικά που προανέφερα θα πρόσθετα και άλλα δύο: «Σ' αυτό το πρόσωπό μου» από την πρώτη ενότητα και «Παράλληλο σύμπαν» από τη δεύτερη. Και στα δύο εδραιώνεται η ενότητα των αντιθέτων αλλά και μια αισιόδοξη προοπτική, μετά το τέλος. Τα καταθέτω: «Δεν τελματώνει στον βυθό πάντα το βύθος./ Ούτε το ύψος πάντοτε στα ουράνια αιωρείται./ Θα βρεις εκεί βαθιά/ να σέρνονται σκουλήκια./ Κι εκεί βαθιά θα βρεις/ ουράνιες πεταλούδες./ Τα ίδια και στα ύψη./ Μ' όση άνεση δονούν οι πεταλούδες/ πολύχρωμες βεντάλιες τα φτερά τους,/ με τόση κι άλλη τόση/ στους αιθέρες τα σκουλήκια βασιλεύουν./ Κι αν στο ίδιο άτομο,/ σ' αυτό το πρόσωπό μου,/ βρίσκεις τη μια έναν σκώληκα/ την άλλη πεταλούδα,/ ποτέ μη λησμονάς/ πως πεταλούδες γίνονται από κάμπιες/ και πάλι όταν σωριαστούν/ σκουλήκια με τη μάνα γη/ θα τις αφομοιώσουν» και «Της σήραγγας/ η μαύρη τρύπα με ρουφά./ Μεταφορά ενέργειας./ Δεν ξέρω αν θα λιώσω/ ή αν εξέλθω ζωντανός/ σε σύμπαντα παράλληλα.// Ξανά στο φως./ Ξανά/ στο ίδιο άγχος της πηχτής,/ απόκοσμης ροής,/ ξένης ροής/ παράλληλων σωμάτων.// Είναι σαφές. Υπάρχουν/ κι άλλα σύμπαντα./ Επακριβώς παράλληλα.»

Η γλώσσα της *Περιμέτρου* είναι λιτή αλλά και χυμώδης όταν και όσο χρειάζεται, ανταποκρινόμενη στη θεματολογία. Ο ρυθμός είναι κινητήρια των ποιημάτων δύναμη. Παρατηρούμε μια συνομιλία ή και απότιση φόρου τιμής σε ποιητές που προφανώς εκτιμά, όπως στον Σολωμό: «Πάντ' ανοιχτά πάντ' άρρωστα/ τα φώτα της στοάς μου» (ρυθμική παραπομπή στο «Πάντ' ανοιχτά πάντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου») ή στη Δημουλά, όταν αισθητοποιεί και προσωποποιεί αφηρημένες έννοιες: «Εκκρεμότητες στριμώχνονται/ στα βαγόνια του συρμού./ Κοντανασαίνουν/ πλάι στο ηχητικό σήμα./ Δεν βολεύονται/ σε κάθισμα./ Όρθιες παραφυλούν,/ έτοιμες να πεταχτούν/ στην επόμενη στάση». Τα ποιήματα έχουν ενότητα, οι στίχοι είναι σύντομοι, οι προτάσεις προδίδουν άγχος. Ο λόγος καίριος και ευθύβολος. Ενίοτε φλερτάρει με την παραδοσιακή ποίηση και την ομοιοκαταληξία. Το ποίημα «Ο απολωλώς ποιμήν» για παράδειγμα αποτελείται από πέντε τετράστιχες στροφές με σταυρωτή ομοιοκαταληξία. Σε ορισμένες περιπτώσεις ενθέτει λαϊκές καθημερινές εκφράσεις στους στίχους του.

Ο πίνακας του Νίκου Οικονομίδη στο εξώφυλλο δένει αρμονικά με το περιεχόμενο των ποιημάτων, στηρίζοντας καλλιτεχνικά το βιβλίο. Ο συνδυασμός των χρωμάτων, του μπλε, του κόκκινου, του κίτρινου, του γκρίζου, με τις πολυπληθείς μορφές-περιγράμματα, που περιμένουν στωικά τη σειρά τους, δημιουργούν μια πυκνότητα που αντικατοπτρίζει και παραπέμπει στο περιβάλλον της συλλογής.

Η *Περίμετρος* αποτελεί μια εξαίρετη ποιητική κατάθεση του Γιάννη Στρούμπα, ο οποίος ανανεώνει τους τρόπους της έκφρασής του χωρίς να απεμπολεί τα κατακτημένα στοιχεία του ύφους του, όπως διαμορφώθηκαν στα προηγούμενα βιβλία του. Ωστόσο, σε αυτό το πόνημα απομακρύνεται κάπως, ηπίως έστω, από την ειρωνεία και τον σαρκασμό, για να περάσει σε έναν πιο έντονο και σαφή φιλοσοφικό στοχασμό με ουσιώδη ποιητικά αποτελέσματα.